

Sakarya İli Kavak Üreticilerinin İş Doyumunu Etkileyen Faktörler

Aşkın BOZKURT¹, İsmet DAŞDEMİR^{2*}, Selda KARAKAYA¹, Hüsnü Ali ŞAHİN¹

¹ Kavak ve Hızlı Gelişen Orman Ağaçları Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, 41001, KOCAELİ.

² Bartın Üniversitesi Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümü, 74100, BARTIN

Öz

Türkiye’de odun hammaddesi arz açığının karşılanabilmesi için başta kavak ağaçlandırmaları olmak üzere hızlı gelişen türlerle endüstriyel ağaçlandırmalar kurmak gerekmektedir. Kavak üreticisinin yaptığı işten doyum alması kavakçılığın devamlılığı, geleceği ve odun hammaddesi arz açığının kapatılması açısından büyük önemi vardır. Bu çalışma, arazisi kavakçılık yapmaya uygun olan ve yoğun kavakçılık faaliyetleri yapılan, kavak odunu ve fidanı üretimi bakımından Türkiye’de önemli bir merkez olan Sakarya ilindeki kavak üreticilerinin iş doyumunu etkileyen faktörleri belirlemek, iş doyumunun bazı temel değişkenlere (yaş, eğitim, meslek, faaliyet biçimi, kavak alan/ölçek, deneyim, mülkiyet) göre farklılığını denetlemek ve böylece kavak odunu üretim miktarının artırılmasına katkı yapmak amacıyla ele alınmıştır. Araştırma verileri Sakarya ilindeki kavak üreticileri üzerinde yapılan bir anket çalışmasından elde edilmiştir. İki bölümden oluşan anket formunun birinci bölümünde kavak üreticilerinin bazı sosyoekonomik özelliklerine (yaşı, cinsiyeti, eğitimi, mesleği vb.) ilişkin sorular, ikinci bölümünde ise kavak üreticilerinin iş doyumunu belirlemeye yönelik olarak 5’li “Likert ölçeği” tipinde geliştirilen 34 soru yer almaktadır. Anket formları 2016 yılında 121 kavak üreticisi üzerinde yüz yüze görüşme yöntemiyle uygulanmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde Faktör Analizi ve Kruskal-Wallis H-Testi kullanılmıştır. Değerlendirme sonucunda, kavak üreticilerinin iş doyumunu etkileyen en önemli faktörler; (1) İşteki özgürlük ve esneklik, (2) Gelir düzeyi, (3) Kendini kanıtlamak, (4) Saygı görmek, (5) Üretim ve fayda sağlamak olarak saptanmıştır. Ayrıca kavak üreticilerinin orta düzeyde iş doyumuna sahip oldukları ve toplam iş doyumunun yaş, eğitim, meslek, faaliyet biçimi, kavak alan/ölçek, deneyim ve mülkiyete göre farklı olmadığı belirlenmiştir. Çalışmanın sonunda, Sakarya ilindeki kavak üreticilerinin iş doyumunu artırmaya ve verimli çalışmalarına/başarılı olmalarına yönelik birtakım değerlendirmeler ve öneriler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kavakçılık, kavak üreticisi, iş doyum, Sakarya, Türkiye.

Factors Affecting Job Satisfaction of Poplar Producers in the Sakarya Province

Abstract

Industrial plantations with fast growing species including poplar plantations should be established to close the gap of wood raw material supply in Turkey. Satisfaction of poplar producers from their work has great importance in terms of the continuity and future of poplar culture, and the closing of the gap of wood raw material supply. This study was carried out to determine the factors affecting job satisfaction of poplar producers in the Sakarya province, which is suitable for poplar culture and is conducted intensive poplar culture activities and is an important center for poplar wood and nursery production in Turkey, to control the difference of job satisfaction according to some basic variables (age, education, occupation, activity form, poplar field / scale, experience, ownership) and thus to contribute to increasing the production of poplar wood. The research data were obtained from a questionnaire study conducted on poplar producers in the Sakarya province. In the first part of the two-part questionnaire, there are some questions about socioeconomic characteristics (age, sex, education, profession etc.) of poplar producers and in the second part, there are 34 questions developed in the form of 5 "Likert scale" to determine the job satisfaction of poplar producers. The questionnaire forms were applied to 121 poplar producers by face to face interview method in 2016. Factor analysis and Kruskal-Wallis H-Test were used to evaluate the data. As a result of the evaluation, the most important factors affecting job satisfaction of poplar producers were determined as (1) Freedom and flexibility at work, (2) Income level, (3) Prove oneself, (4) Respect, (5) Produce and benefit. It was also determined that poplar producers had medium job satisfaction and that total job satisfaction was not different according to age, education, occupation, activity form, poplar field / scale, experience and ownership. At the end of the study, some evaluations and suggestions were made to increase job satisfaction and to be productive / successful of the poplar producers in the Sakarya province.

Keywords: Poplar culture, poplar producer, job satisfaction, Sakarya, Turkey.

*Sorumlu Yazar (Corresponding Author):

İsmet DAŞDEMİR (Prof. Dr.); Bartın Üniversitesi, Orman Fakültesi, Orman Endüstri Mühendisliği Bölümü, 74100, Bartın-Türkiye. Tel: +90 (378) 223 5141, Fax: +90 (378) 223 5062, E-mail: idasdemir@bartin.edu.tr,
ORCID:0000-0002-3170-644X

Geliş (Received) : 20.09.2018
Kabul (Accepted) : 01.10.2018
Basım (Published) : 15.12.2018

1. Giriş

Dünya nüfusundaki artışın devam etmesi ve sanayinin yaygınlaşması ile doğal ormanlar üzerindeki baskı da giderek artmaktadır. Doğal ormanlardan odun hammaddesi talebinin karşılanması mümkün değildir. Türkiye’deki odun hammaddesi üretimi, odun hammaddesi taleplerini karşılayamamaktadır ve önümüzdeki yıllarda odun arz açığı daha da artacaktır. Bunun için hızlı gelişen ağaç türleri ile tesis edilen endüstriyel ağaçlandırmalarla odun hammaddesi talebinin karşılanması bir çözüm yolu olarak görülmektedir. Türkiye’de 77.000 ha yabancı kavak ve 68.000 ha yerli karakavak olmak üzere toplam 145.000 ha kavak ağaçlandırması bulunmaktadır (Velioğlu ve Akgül, 2016). Uluslararası Kavak Komisyonu Raporuna (IPC, 2016) göre dünyadaki kavak plantasyon sahası büyüklüğü bakımından Kanada, Çin ve Fransa’dan sonra Türkiye 4. sıradadır.

Türkiye’de kavak ağaçlandırmaları daha çok Marmara Bölgesi ile Orta ve Batı Karadeniz bölgelerinde yoğunlaşmaktadır. Marmara Bölgesinde özellikle Sakarya ili kavak üreticiliğinin yoğun olarak yapıldığı önemli bir merkezdir. Sakarya ilinde 20.450 ha kavak alanı olduğu (SİGHM, 2016) ve yıllık 250.000 m³ kavak odunu üretildiği ifade edilmektedir (Karakaya, 2010). Üretilen kavak odununun büyük çoğunluğu, küçük ve orta ölçekli arazi sahibi çiftçiler tarafından sulanabilir tarım alanlarında tesis edilen ağaçlandırmalardan elde edilmektedir (Karakaya vd., 2014; Bozkurt vd., 2017a, 2017b). Kavakçılık bir anlamda özel ormancılıktır ve genellikle aile işletmeciliği şeklinde yapılmaktadır.

Türkiye’de var olan odun hammaddesi açığının daha fazla artmadan karşılanabilmesi için başta idare süresi 10-15 yıl olan kavak ağaçlandırmaları olmak üzere hızlı gelişen türlerle endüstriyel ağaçlandırmalar kurmak gerekmektedir. Kavak ağaçlandırmalarının, odun hammaddesi arz açığını kapatmadaki önemli rolünün yanında, doğal ormanlar üzerindeki baskının azaltılmasına ve dolayısıyla sürdürülebilir ormancılığın sağlanmasına önemli katkıları vardır. Diğer yandan özel firmaların teşvikleri, odun sektörünün büyük talepleri, karbon tutumu, kavağın hızlı büyümesi (20-25 m³/ha/yıl), kısa rotasyon süresi (6-8 yıl), odunun ambalaj, kereste vb. birçok kullanım alanının bulunması gibi nedenlerden dolayı kavak tabanlı tarımsal ormancılık halkça benimsenmiştir (Wani ve Malik, 2014).

Her ne kadar Küçük Menderes ve Niksar Ovası, Sakarya, Samsun ve Kastamonu illeri kavak üreticilerinin sosyoekonomik yapısını belirlemeye yönelik bazı çalışmalar (Gökçe, 1978; Uzunöz ve Çiçek, 1998; Karakaya, 2010; Bozkurt vd., 2017a; Altunel ve Ünal, 2017) yapılmış olsa da, Türkiye ekonomisinde belli bir paya sahip kavak üreticilerinin iş doyumunu etkileyen faktörleri belirlemeye yönelik herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Dolayısıyla kavak üreticilerinin iş doyum düzeyleri ve iş doyumunu etkileyen faktörler ile ilgili herhangi bir bilgi birikimi de bulunmamaktadır. Bu durum odun arz açığının kapatılmasında ilk alternatif tür olarak kullanılmakta olan kavağın üretilmesinde çalışanların iş doyumunu ne ölçüde yaşadığı konusunda bir yargıya varmayı güçleştirmektedir. Üreticinin kavak üretimi sırasında yaptığı işten doyum alması, severek, isteyerek üretim faaliyetlerini yapması kavakçılığın devamlılığı, geleceği ve odun hammaddesi arz açığının kapatılması bakımından büyük önem taşımaktadır.

Sakarya ili talep merkezlerine yakın, arazisi kavakçılık yapmaya uygun olan ve halen yoğun olarak kavakçılık faaliyetlerinin yapıldığı bir ildir. Bu çalışma kavak üreticilerinin üretim faaliyetleri sırasında iş doyumlarını etkileyen faktörleri belirlemek, kavak üreticilerinin iş doyumlarının bazı temel değişkenlere (yaş, eğitim, meslek, faaliyet biçimi, kavak alan/ölçek, deneyim, mülkiyet) göre farklılığını denetlemek ve böylece kavak odunu üretim miktarının artırılmasına katkı sağlamak amacıyla ele alınmıştır. Araştırmadan elde edilecek sonuçlara göre, yöredeki kavak üreticilerinin iş doyumunu artırmaya yönelik öneriler geliştirilmiştir.

2. Materyal ve Metot

Araştırma Alanı

Sakarya ili talep merkezlerine yakın, arazisi kavakçılık yapmaya uygun olan ve halen yoğun olarak kavakçılık faaliyetlerinin yapıldığı bir ildir (Şekil 1). Sakarya ilinin nüfusu 2016 yılı sonu itibarıyla 976.948’dir. Yıllık nüfus artışı %24,6 olan ilin yüzölçümü 4.817 km² olup, km²’ye il genelinde 202 kişi düşmektedir. 16 ilçesi vardır (Anonim, 2017). 2000 yılında uydü görüntülerinden yararlanılarak yapılan bir çalışmada, Adapazarı ovasında 6.869 ha kavak alanı olduğu belirlenmiştir (Ercan vd., 2002). Diğer yandan Sakarya İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü istatistiki verilerine göre il genelinde 20.450 ha kavak alanı olduğu ifade edilmektedir (SİGHM, 2016).

Şekil 1. Araştırma alanı.

Araştırma Verileri ve Değerlendirme

Sakarya ilindeki kavak üreticileri üzerinde yapılan bir anket çalışmasından elde edilen veriler bu araştırmada materyal olarak kullanılmıştır. Bu amaçla iki bölümden oluşan bir anket formu geliştirilmiştir. Anket formunun birinci bölümünde kavak üreticilerinin bazı sosyoekonomik özelliklerine (yaşı, cinsiyeti, eğitimi, mesleği, faaliyet biçimi, arazinin büyüklüğü, mülkiyeti vb.) ilişkin sorular, ikinci bölümünde ise kavak üreticilerinin iş doyumunu belirlemeye yönelik olarak Minnesota İş Doyumu anketi ve 5'li "Likert tipi ölçeği" esas alınarak geliştirilen 34 soru yer almaktadır. Anket formları 2016 yılında 121 kavak üreticisi üzerinde yüz yüze görüşme yöntemiyle uygulanmıştır. Anket uygulanacak kavak üreticisi sayısını belirlemek için, sınırlı toplumlarda örnek büyüklüğünü veren aşağıdaki formül kullanılmıştır (Orhunbilge, 2000; Daşdemir, 2016);

$$n \geq \frac{Z^2 \cdot N \cdot p \cdot q}{N \cdot D^2 + Z^2 \cdot p \cdot q}$$

Burada: n= Örnek büyüklüğünü, Z= Güven katsayısını (%95'lik güven düzeyi için Z=1,96), N= Ana kütle büyüklüğünü (688), p= Ölçülmek istenilen özelliğin ana kütlede bulunma olasılığını (0,5), q= Ölçülmek istenilen özelliğin ana kütlede bulunmama oranını (q=1-p; q=0,5), D= Kabul edilen örneklem hatasını (%10) ifade etmektedir.

Buna göre en az 84 kavak üreticisi ile görüşülmesi gerektiği belirlenmiştir. Sakarya ilinin ilçeleri birer katman olarak düşünülerek, her bir katmandan (veya ilçeden) alınacak örnek sayısı n/N (84/688=0,12) oranına göre saptanmıştır. Her bir ilçedeki üretici sayısı 0,12 katsayısı ile çarpılarak hissesi oranında alınacak örnek sayısı bulunmuştur. Böylece Akyazı'da 45, Erenler'de 19, Taraklı'da 12, Karapürçek'te 11, Hendek'te 9, Söğüt'de 5, Karasu'da 5, Kocaali'de 4, Adapazarı'nda 3, Geyve'de 3, Arifiye'de 2, Kaynarca'da 2 ve Ferizli'de 1 olmak üzere toplam 121 kavak üreticisi ile görüşme yapılmıştır. Her bir ilçede görüşülecek üreticiler rasgele seçilmiştir. Dolayısıyla araştırmada katmanlı-rasgele örnekleme yöntemine göre örnekleme yapılmıştır (Kalıpsız, 1981).

Araştırma verilerinin değerlendirilmesi amacıyla iş doyumunu etkilediği düşünülen 34 soruluk İş Doyumu Anketinde her bir soru ve verilen cevaplar birer değişken kabul edilerek, toplam 34 değişken tanımlanmıştır. Kavak üreticilerinin iş doyumunu etkileyen faktörleri saptamak için faktör analizi kullanılmıştır. Kavak üreticilerinin iş doyumlarının bazı temel değişkenlere göre farklılığının denetimi Kruskal-Wallis H-Testi ile test edilmiştir. Ayrıca yüzde yöntemi, tablolar ve şekiller kullanılmıştır. Verilerin analizinde Excel-2010 ve SPSS (24.0 version) programlarından yararlanılmıştır.

3. Bulgular

Kavak Üreticilerinin İş Doyumuna İlişkin Genel Bulgular

Kavakçılık faaliyetlerine devam eden üreticilerin iş doyumunu belirlemeye yönelik olarak geliştirilen 34 sorudan oluşan iş doyum anketindeki her bir soruya üreticilerin verdikleri cevapların; 1-Hiç Memnun Değilim, 2-Memnun Değilim, 3-Kararsızım, 4-Memnunum, 5-Çok Memnunum şeklinde dağılımları Tablo 1'de

gösterilmiştir.

Tablo 1. İş doyumu ölçeğindeki sorulara verilen cevaplara ilişkin bilgiler.

Sorular*	1		2		3		4		5		$\bar{X}$	S	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%			
S1	İşimin beni her zaman meşgul etmesinden	1	0,8	6	5,0	3	2,5	107	88,4	4	3,3	3,88	0,56
S2	İşimde bağımsız çalışabilmekten	1	0,8	0	0	0	0	116	95,9	4	3,3	4,00	0,32
S3	İşimde ara sıra değişik şeyler yapabilmekten	1	0,8	1	0,8	8	6,7	107	88,4	4	3,3	3,92	0,45
S4	İşimin kendime toplumda saygın bir kişi olma şansı vermesinden	1	0,8	35	28,9	22	18,2	59	48,8	4	3,3	3,24	0,94
S5	İşimde kendimin yöneticisi olmamdan	0	0	2	1,7	1	0,8	111	91,7	7	5,8	4,01	0,36
S6	İşimde kendi kendime karar verme yeteneğimden	0	0	0	0	1	0,8	116	95,9	4	3,3	4,02	0,20
S7	İşimde vicdani bir sorumluluk taşımaktan	1	0,8	3	2,5	40	33,1	76	62,8	1	0,8	3,60	0,59
S8	İşimin garantili bir gelecek sağlamasından	3	2,5	40	33,1	15	12,4	60	49,5	3	2,5	3,16	1,00
S9	İşimde toplum için bir şeyler yapabilmekten	0	0	0	0	36	29,8	84	69,4	1	0,8	3,71	0,47
S10	İşimde yeteneklerimi kullanarak bir şeyler yapabilmekten	0	0	0	0	3	2,4	116	95,9	2	1,7	3,99	0,20
S11	İşimle ilgili aldığım kararları uygulamaya koyabilmekten	0	0	0	0	1	0,8	117	96,7	3	2,5	4,01	0,18
S12	İşimden kazandığım gelirden	5	4,1	42	34,7	30	24,8	44	36,4	0	0	2,93	0,93
S13	İşimi geliştirip büyütme imkânı olmasından	1	0,8	51	42,1	37	30,6	30	24,8	2	1,7	2,84	0,86
S14	İşimle ilgili fikir ve kanaatlerimi rahatça söyleyebilmekten	1	0,8	2	1,7	6	4,9	110	90,9	2	1,7	3,90	0,44
S15	İşimi yaparken, kendi yöntemlerimi kullanabilme serbestliğinden	0	0	0	0	0	0	120	99,2	1	0,8	4,00	0,09
S16	İşimin çalışma şartlarından	2	1,7	4	3,3	4	3,3	106	87,6	5	4,1	3,89	0,58
S17	İşimde takdir edilmekten	0	0	22	18,2	27	22,3	68	56,2	4	3,3	3,44	0,82
S18	İşimde başarı duymaktan	0	0	1	0,8	4	3,3	109	90,1	7	5,8	4,00	0,35
S19	İşimde kendim ve aile fertlerinin çalışıyor olmasından	2	1,7	15	12,3	2	1,7	95	78,5	7	5,8	3,74	0,81
S20	İşimde kullandığım araç gerecin kendime ait olmasından	4	3,3	19	15,7	1	0,8	91	75,2	6	5,0	3,62	0,92
S21	İşimi kendi arazimde yapıyor olmaktan	0	0	8	6,6	2	1,7	108	89,2	3	2,5	3,87	0,54
S22	İşyerimin (arazimin) evime yakın olmasından	5	4,1	6	5,0	10	8,3	95	78,5	5	4,1	3,73	0,79
S23	İşimi yaptığım arazinin büyüklüğünden	3	2,5	70	57,9	17	14,0	30	24,8	1	0,8	2,63	0,91
S24	İşimde tercih ettiğim kavak klonundan	0	0	1	0,8	2	1,7	114	94,2	4	3,3	4,00	0,28
S25	İşimde fidan/odun üretimi yapmaktan	1	0,8	0	0	6	5,0	113	93,4	1	0,8	3,93	0,35
S26	İşimde teknik bilgi danışmanlık hizmeti almaktan	9	7,4	82	67,8	18	14,9	12	9,9	0	0	2,27	0,74
S27	Ürettiğim fidana/oduna alıcı talebinin yoğun olmasından	1	0,8	32	26,4	25	20,7	63	52,1	0	0	3,23	0,87
S28	Yaptığım işin bana ek gelir getirmesinden	0	0	2	1,7	7	5,7	110	90,9	2	1,7	3,92	0,36
S29	Üretim maliyetlerinden	3	2,5	40	33,1	8	6,6	68	56,1	2	1,7	3,21	1,01
S30	İşimde sulama imkanı olmasından	0	0	38	31,4	23	19,0	57	47,1	3	2,5	3,20	0,92
S31	İşimde ara tarım yapıyor olmaktan	1	0,8	12	9,9	7	5,8	100	82,7	1	0,8	3,72	0,68
S32	İşimde yeterli devlet desteği alıyor olmaktan	40	33,1	70	57,8	11	9,1	0	0	0	0	1,76	0,60
S33	İşimde deneyim sahibi olmaktan	1	0,8	0	0	1	0,8	115	95,1	4	3,3	4,00	0,34
S34	İşime devam etmekten	2	1,7	8	6,6	10	8,3	101	83,4	0	0	3,73	0,65
Genel Ortalama												3,56	0,59

*1-Hiç Memnun Değilim, 2-Memnun Değilim, 3-Kararsızım, 4-Memnunum, 5-Çok Memnunum
Ölçek Güvenilirliğinin Cronbach Alfa Değeri 0,78'dir.

Tablo 1'de kavakçılık faaliyetlerine devam eden üreticilerin iş doyumu ölçeğindeki her bir soruya verdikleri cevaplara ilişkin ortalama puanlar gösterilmiştir. Tüm soruların birlikte değerlendirilmesi sonucunda iş doyumu ölçeğindeki 34 sorunun ortalama puanlarına bakıldığında; kavak üreticilerinin genel olarak iş doyum düzeyinin orta düzeyde olduğu belirlenmiştir ($\bar{X} = 3,56$). Tablo 1'e göre en yüksek ortalama puan alan ilk üç soru şunlardır;

- 1) İşimde kendi kendime karar verme yeteneğimden (6. soru; $\bar{X} = 4,02$),
- 2) İşimde kendimin yöneticisi olmamdan (5. soru; $\bar{X} = 4,01$),
- 3) İşimle ilgili aldığım kararları uygulamaya koyabilmekten (11. soru; $\bar{X} = 4,01$).

O halde iş doyumunu artırmada yukarıda öne çıkan üç konunun önemli olduğu düşünülmektedir. Üreticilerin verdiği cevaplardan en düşük ortalama puan alan soru ise "işimde yeterli devlet desteği alıyor olmaktan" gelmektedir (32. soru; $\bar{X} = 1,76$). Bunu sırasıyla "işimde teknik bilgi danışmanlık hizmeti almaktan" (26. soru; $\bar{X} = 2,27$) ve "işimi yaptığım arazinin büyüklüğünden" sorusu izlemektedir (23. soru; $\bar{X} = 2,63$).

Kavak Üreticilerinin İş Doyumunu Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi

Kavak üreticilerinin iş doyumunu etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla faktör analizi uygulanmıştır. Bu amaçla Sakarya ilinde toplam 121 kavak üreticisine 2016 yılında uygulanan anketlerden elde edilen iş doyum

ile ilgili sorular/cevaplar birer değişken kabul edilerek, toplam 34 değişken tanımlanmıştır. Bu 34 değişkenle faktör analizi yapılmıştır.

Bütün kurallara uygun şekilde gerçekleştirilen faktör analizi sonucunda, her bir değişkenin faktör yükü değeri 0,5'den yüksek çıkmış ve binişik değişken bulunmamıştır. Elde edilen ilk 5 faktöre ilişkin rotasyon öncesi ve sonrası varyans değerleri Tablo 2'de, rotasyon sonucu faktör yükleri Tablo 3'de verilmiştir. Buna göre, iş doyumunun %67,87'si bu 5 faktörle açıklanmaktadır.

Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı 0,682>0,60 ve Bartlett Sphericity Testi sonuçları ($\chi^2= 1711,313$; sig=0,000<0,05) anlamlı çıktığı için kullanılan değişkenlerin faktör analizine uygun olduğu anlaşılmıştır (Büyüköztürk, 2015). Beş ortak faktörde bulunan 18 değişken için Cronbach Alfa değeri 0,81 olarak bulunmuştur (Tablo 3). Ayrıca, değişkenlerden herhangi biri çıkarıldığında Alfa değeri hissedilir ölçüde değişmemektedir. Bu doğrultuda belirlenen 5 ortak faktörün ve bu faktörlerde yer alan ölçütlerin güvenilir olduğuna karar verilmiştir.

Faktörlerin adlandırılmasında ve yorumlanmasında mutlak değer olarak 0,5'den büyük olan faktör yükleri dikkate alındığı için (Bennet ve Bowers, 1977; Mucuk, 1978; Daşdemir, 1996), bu değerden küçük olan faktör yüklerine Tablo 3'de yer verilmemiştir. Buna göre faktörlerin adlandırılması ve yorumlanması aşağıdaki gibi yapılmıştır.

Tablo 2. Faktör analiziyle türetilen faktörler ve açıklanan varyans.

Faktör	İlk Varyansa Katılım			Rotasyon Sonunda Varyansa Katılım		
	Toplam	Varyans Yüzdesi	Birikimli Yüzde	Toplam	Varyans Yüzdesi	Birikimli Yüzde
1	4,79	26,59	26,59	3,41	18,93	18,93
2	2,61	14,47	41,06	2,59	14,37	33,30
3	2,01	11,17	52,24	2,39	13,28	46,58
4	1,47	8,15	60,39	2,18	12,12	58,71
5	1,35	7,48	67,87	1,65	9,17	67,87

Tablo 3. Kavak üreticilerinin iş doyumunu etkileyen faktörler.

Değişkenler	Faktörler (F)				
	F1	F2	F3	F4	F5
S2	0,91				
S33	0,79				
S14	0,74				
S3	0,68				
S5	0,65				
S1	0,56				
S8		0,77			
S27		0,70			
S12		0,70			
S29		0,65			
S6			0,85		
S11			0,84		
S10			0,66		
S17				0,85	
S4				0,83	
S9				0,56	
S28					0,83
S25					0,80
Varyansa Katılma (%)	18,93	14,37	13,28	12,12	9,17
Cronbach Alfa (α)	0,82	0,79	0,75	0,71	0,64

18 değişken için Cronbach Alfa Değeri 0,81'dir.

Faktör 1'in yapısında; anlamlı pozitif faktör yüküne sahip olan S2, S33, S14, S3, S5 ve S1 değişkenleri yer almaktadır. Bu değişkenler kavak üreticisinin bağımsız çalışması, deneyim sahibi olması, kendi yöneticisi olması ile ilgilidir. Bu değişkenler topluca değerlendirildiğinde ortak özellikleri kavak üreticilerinin esnekliği ve özgürlüğü ile ilgili olmalarıdır. Dolayısıyla açıklamalara dayanarak bu faktör "işteki özgürlük ve esneklik" şeklinde isimlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

Faktör 2, aralarında anlamlı pozitif faktör yüküne sahip olan S8, S27, S12, S29 değişkenlerinden oluşmaktadır. Bu değişkenlerin özellikleri kavak üreticilerinin üretimlerine yönelik talep, kazandıkları gelir, maliyetleri ve gelecekleri ile ilgilidir. Kavakçılıktan elde edilen gelir arttıkça iş doyumunu da artmaktadır. Dolayısıyla bu dört

değişkenin ortak özelliğine göre bu faktör “gelir düzeyi” şeklinde isimlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

Faktör 3’ün yapısında; anlamlı pozitif faktör yüküne sahip olan S6, S11 ve S10 değişkenleri yer almaktadır. Bu değişkenler kavak üreticisinin işindeki teknik ve yönetsel kabiliyeti, karar verme ve uygulama yeteneği, yeteneklerini gösterme ile ilgilidir. Bunlar üreticinin kavak üretimindeki iş doyumunu artırmaktadır. Açıklamalara dayanarak bu faktör “kendini kanıtlamak” şeklinde isimlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

Faktör 4, aralarında anlamlı pozitif faktör yüküne sahip olan S17, S4 ve S9 değişkenlerinden oluşmaktadır. Kavak üreticilerinin yaptıkları üretim nedeniyle toplumdaki saygınlığının artması ve takdir edilmesi iş doyumunu da olumlu etkilemektedir. Dolayısıyla bu üç değişkenin ortak özelliğine göre bu faktör “saygı görmek” şeklinde isimlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

Faktör 5, aralarında anlamlı pozitif faktör yüküne sahip olan S28 ve S25 değişkenlerinden oluşmaktadır. Üreticinin kavak odunu ve fidanı üretmesi topluma fayda sağlamaktadır. Bu üretim neticesinde kavak üreticisinin iş doyumunu artırmaktadır. Dolayısıyla bu faktör “üretim ve fayda sağlamak” olarak isimlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

Buraya kadar yapılan açıklamalara dayanarak Sakarya ilinde kavak üreticilerinin iş doyumunu etkileyen en önemli faktörler ile bunları temsil eden değişkenler ve ağırlıkları Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4. Kavak üreticilerinin iş doyumunu etkileyen faktörler ve gösterge değişkenler.

No	Faktörün Adı	Faktörün Ağırlığı (%)	Faktörün Gösterge Değişkenleri
1	İşteki Özgürlük ve Esneklik	18,93	S2, S33, S14, S3, S5, S1
2	Gelir Düzeyi	14,37	S8, S27, S12, S29
3	Kendini Kanıtlamak	13,28	S6, S11, S10
4	Saygı Görmek	12,12	S17, S4, S9
5	Üretim ve Fayda Sağlamak	9,17	S28, S25
TOPLAM		67,87	

Kavak Üreticilerinin İş Doyumunun Bazı Temel Değişkenlere Göre Farklılığının Denetimi

Kavak üreticilerinin bazı temel değişkenlere (yaş, eğitim, meslek, faaliyet biçimi kavak alan/ölçek, deneyim, mülkiyet) göre iş doyumları arasında fark olup olmadığı Kruskal-Wallis H-Testi test edilmiştir (Tablo 5).

Tablo 5. Kavak üreticilerinin iş doyumunun bazı temel değişkenlere göre farklılığının denetimi.

Değişkenler	Kruskal-Wallis H-Testi		Farklı Gruplar	Ort.	N
	Khi-kare Değeri	SD	Açıklama-Grup Elemanları		
1. Yaş	1,08	4	Yaş gruplarına göre toplam iş doyumunu farklı değildir.	59,68	121
2. Eğitim	3,52	3	Eğitim düzeyine göre toplam iş doyumunu farklı değildir.	65,16	121
3. Meslek	0,58	3	Mesleğine göre toplam iş doyumunu farklı değildir.	58,65	121
4. Faaliyet Biçimi	2,70	1	Faaliyet biçimine göre toplam iş doyumunu farklı değildir.	68,49	121
5. Kavak Alan/Ölçek	6,34	3	Kavak alanı büyüklüğüne göre toplam iş doyumunu farklı değildir.	65,87	121
6. Deneyim	0,65	2	Deneyime göre toplam iş doyumunu farklı değildir.	59,30	121
7. Mülkiyet	1,07	3	Mülkiyete göre toplam iş doyumunu farklı değildir.	58,41	121

Bu sonuçlara göre; toplam iş doyumunun %95 güven düzeyinde yaş, eğitim, meslek, faaliyet biçimi, kavak alan/ölçek, deneyim ve mülkiyete göre farklı olmadığı anlaşılmaktadır.

4. Tartışma ve Sonuç

Bu çalışma, kavakçılık faaliyetlerinin yoğun olarak yapıldığı, kavak odunu ve fidanı üretimi bakımından Türkiye’de önemli bir merkez olan Sakarya ilinde kavak üreticilerinin iş doyumunu etkileyen faktörleri belirlemek, kavak üreticilerinin iş doyumlarının bazı temel değişkenlere (yaş, eğitim, meslek, faaliyet biçimi, kavak alan/ölçek, deneyim, mülkiyet) göre farklılığını denetlemek ve böylece kavak odunu üretim miktarının artırılmasına katkı sağlamak amacıyla ele alınmıştır.

Her ne kadar Küçük Menderes Ovası, Tokat Niksar Ovası, Sakarya, Samsun ve Kastamonu illeri kavak

üreticilerinin sosyoekonomik yapısını belirlemeye yönelik bazı çalışmalar yapılmış olsa da, Türkiye’de kavak üreticilerinin iş doyumunu etkileyen faktörlere yönelik herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Üreticinin kavak üretimi sırasında yaptığı işten doyum alması, severek, isteyerek üretim faaliyetlerini yapması kavakçılığın devamlılığı, geleceği ve odun hammaddesi arz açığının kapatılması bakımından büyük önem taşımaktadır.

Kavakçılık faaliyetlerine devam eden üreticilerin iş doyumunu belirlemeye yönelik geliştirilip düzenlenen iş doyum anketindeki 34 soruya verdikleri cevaplara ilişkin ortalama puanlara bakıldığında; kavak üreticilerinin genel olarak iş doyum düzeyinin orta düzeyde olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcılar, iş doyumuna yönelik görüş önermelerinden en fazla “işimde kendi kendime karar verme yeteneğimden”, “işimde kendimin yöneticisi olmamdan”, “işimle ilgili aldığım kararları uygulamaya koyabilmekten” maddelerinden memnun olduklarını kabul etmiştir. O halde iş doyumunu artırmada bu üç konunun önemli olduğu düşünülmektedir. Üreticiler işlerinde yeterli devlet desteği ile teknik bilgi danışmanlık hizmeti almadıklarını, işlerini yaptıkları arazi büyüklüğünden de memnun olmadıklarını ifade etmiştir.

İş doyum anketindeki her bir soru ve verilen cevaplar birer değişken kabul edilerek, toplam 34 değişken tanımlanmış ve bu 34 değişkenle yapılan faktör analizi sonucunda; kavak üreticilerinin iş doyumlarını etkileyen en önemli faktörler: (1) İşteki özgürlük ve esneklik, (2) Gelir düzeyi, (3) Kendini kanıtlamak, (4) Saygı görmek, (5) Üretim ve fayda sağlamak şeklinde saptanmıştır. İş doyumunun %68’i bu faktörlere bağlıdır. Üreticilerin bu faktörlere dikkat etmesi hem üretimin başarısını hem de iş doyumunu artıracaktır.

Araştırma kapsamında iş doyumunu etkileyen en önemli faktör olarak işteki özgürlük ve esneklik bulunmuştur. İkinci düzeyde etkili faktör gelir düzeyidir. Kavakçılıktan elde edilen gelir arttıkça iş doyumunda da artmaktadır. Akçaöz vd. (2005) Antalya ilinde 143 çiftçi ile yaptığı çalışmada, çiftçilik amaçları ölçeğinde en yüksek kârı elde etmenin önemli bir amaç olduğunu belirtmektedir. İzmir ilinde yapılan çalışmada (Çukur ve Işın, 2008) üreticilerin %51’inin gelecekte tarıma devam etmeyi düşünmediğini, tarıma devam etmeme nedenlerinin başında para kazanamamanın geldiği belirlenmiştir. Besser ve Mann (2015)’e göre Almanya ve İsviçre çiftliklerinde elde edilen gelir ile iş doyumları arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu ifade edilmektedir. Bu araştırma sonuçlarından da görüldüğü üzere gelir üreticiler açısından önemli bir faktördür. Üçüncü sıradaki kendini kanıtlamak faktörü de kavak üreticisinin işinde yeteneklerini ve başarısını gösterme ile ilgili olup, üreticinin iş doyumunu artırmaktadır. Dördüncü sıradaki saygı görmek faktörü de kavak üreticilerinin yaptıkları üretim nedeniyle toplumdaki saygınlığının artması ve takdir edilmesiyle ilgilidir. Bu konuda Gasson (1973), tarımsal üretimde çiftçinin prestij sağlamasını önemli bir değer yargısı olarak belirtmiştir. Coughenour ve Swanson (1988)’e göre meslek olarak çiftçilik, statüyü güçlendirici olarak görülmektedir. Akçaöz vd. (2005) Antalya ilinde tarımsal faaliyette bulunan çiftçilerden elde edilen verilere uygulanan faktör analizi sonuçlarına göre çiftçilik amaçları ölçeğinin 8 faktörden oluştuğu ve üçüncü sıradaki faktörün statü amaçları (diğer çiftçilerin saygısını kazanmak, toplumun saygısını kazanmak vb.) olduğu ifade edilmektedir. Son olarak üretim ve fayda sağlamak faktörü de kavak üreticisinin topluma fayda sağlamasıyla ilgili olup, neticede iş doyumunu etkilemektedir.

Aslında elde edilen bu faktörler Maslow’ın ihtiyaçların sıralanması hiyerarşisine uygundur. Dolayısıyla söz konusu faktörlere dikkat edilmesi ve alınacak bazı tedbirlerle (finansman ve kredi olanakları, teknik danışmanlık-bilgilendirme hizmeti, örgütsel pazarlama olanakları oluşturma, eğitim düzeyinin yükseltilmesi, toplumsal bakış açısının değişmesi vb.) bu faktörlere olumlu zemin hazırlanması gerekmektedir.

Diğer yandan üreticinin yaşı, eğitimi, mesleği, kavak alanı/ölçek, faaliyet biçimi, deneyimi ve arazisinin mülkiyetine göre toplam iş doyumunun farklı olmadığı anlaşılmıştır. Rezvanfar ve Veisi (2006), İran’da tarım sektöründe çalışanların iş doyumunu etkileyen en önemli faktörlerin; ücret, iş çeşitliliği ve eğitim düzeyi olduğunu saptamıştır. Besser ve Mann (2015) Almanya’da çiftçilerin arazi büyüklüğü arttıkça iş doyumunun arttığını, İsviçre’de arazi büyüklüğünün iş doyumunu etkilemediğini belirtmekte olup, tarımda çeşitliliğin de iş doyumunu olumlu etkilediğini ifade etmektedir.

Teşekkür

Bu çalışma Orman Genel Müdürlüğünce desteklenen ve Kavak ve Hızlı Gelişen Orman Ağaçları Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü tarafından yürütülen “Sakarya İli Kavak Üreticilerinin İş Doyumunu Etkileyen Faktörler” adlı ve İZT-393(5312)/2015-2017 numaralı araştırma projesi kapsamında gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın İngilizce özeti, 22-24 Ekim 2018 tarihlerinde Isparta’da düzenlenen “the 1st International Symposium on Silvopastoral Systems and Nomadic Societies in Mediterranean Countries- ISNOS-MED 2018” adlı sempozyuma sunulmuştur.

Kaynaklar

- **Akçaöz H, Özkan B, Kızılay H (2005).** Tarımsal Üretimde Çiftçilerin Tutum ve Davranışları: Çiftçilik Amaçları Ölçeği (FOS). Anadolu, Cilt: 15, No: 2, s.104-125.
- **Altunel T, Ünal S (2017).** Kastamonu'da Kavak Üreticilerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı, Sorunları, Beklentileri, Çözüm Önerileri. Uluslararası Taşköprü Pompeiopolis Bilim Kültür Sanat Araştırmaları Sempozyumu, 10-12 Nisan 2017, Özet Kitabı, Kastamonu, 9 s.
- **Anonim (2017).** Sakarya Valiliği. [http://www.sakarya.gov.tr/kurumlar/sakarya/2017 Şubat İl Brifingi. pdf](http://www.sakarya.gov.tr/kurumlar/sakarya/2017%20Şubat%20İl%20Brifingi.pdf) (Erişim: 24.03.2017).
- **Bennet S, Bowers D (1977).** An Introduction to Multivariate Techniques for Social and Behavioural Sciences. ISBN 0 333 18277 4. The MacMillan Press, London, 149 pp.
- **Besser T, Mann S (2015).** Which farm characteristics influence work satisfaction? An analysis of two agricultural systems. Agricultural Systems, 141, 107-112.
- **Bozkurt A, Daşdemir İ, Karakaya S, Şahin HA (2017a).** Samsun İli Kavak Üreticilerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı, Sorunları, Beklentileri ve Çözüm Önerileri. Proje Sonuç Raporu, 54 s., KAE, İzmit.
- **Bozkurt A, Daşdemir İ, Karakaya S, Şahin HA (2017b).** Socioeconomic Structure, Problems and Solution Suggestions of Poplar Producers in Samsun Province. IV. International Multidisciplinary Congress of Eurasia (IMCOFE 2017), Proceedings Book, Volume-1, pp.335-344, 23-25 August, Roma/Italy.
- **Büyüköztürk Ş (2015).** Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı: İstatistik, Araştırma Deseni, SPSS Uygulamaları ve Yorum. 21. Baskı, Pegem A Yayıncılık, Eğitim Danışmanlık Hizmetleri Tic. Ltd. Şti., ISBN 978-975-6802-74-8, 213 s., Ankara.
- **Coughenour CM, Swanson LE (1988).** Rewards, values, and satisfaction with farm work. Rural Sociology, 53(4), 442.
- **Çukur T, Işın F (2008).** İzmir İli Torbalı İlçesinde Sanayi Domatesi Üreticilerinin Tarımın Çok Fonksiyonluluğu Kavramına Bakış Açıkları. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 45(3): 185-193.
- **Daşdemir İ (1996).** Orman İşletmelerinin Başarı Düzeylerinin Belirlenmesi (Kuzeydoğu Anadolu ve Doğu Karadeniz Bölgesi Örneği). Orman Bakanlığı Doğu Anadolu Ormancılık Araştırma Müdürlüğü, Teknik Bülten No: 1, ISSN 1300-9478, 162 s., Erzurum.
- **Daşdemir İ (2016).** Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Nobel Akademik Yayıncılık ve Danışmanlık Tic. Ltd. Şti., Yayın No: 1536, ISBN 978-605-320-442-8, 210 s., Ankara.
- **Ercan M, Uluer K, Selek F (2002).** Uzaktan Algılama Verilerinden Yararlanılarak, Adapazarı ve Düzce Ovalarında Melez Kavak Dikili Alanların Envanteri. Kavak ve Hızlı Gelişen Orman Ağaçları Araştırma Enstitüsü. OGM Yay. No: 144, Müdürlük Yayın No: 232, İzmit.
- **Gasson R (1973).** Goals and Values of Farmers, Journal of Agricultural Economics, 24, No: 3, 521-542.
- **Gökçe O (1978).** Küçük Menderes Ovasında Kavak Yetiştiriciliğinin Ekonomik Yönü ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma Doktora Tezi, 173 s., İzmir.
- **IPC (2016).** Poplars and Other Fast-Growing Trees-Renewable Resources for Future Green Economies. International Poplar Commission, Synthesis of Country Progress Reports, Activities Related to Poplar and Willow Cultivation and Utilization-2012 through 2016. 25th Session, Berlin, Germany, 13-16 September, Working Paper IPC/15, FAO, Rome, Italy.
- **Kalıpsız A (1981).** İstatistik Yöntemleri. İÜ Orman Fakültesi Yayın No: 2837/294, 558 s., İstanbul.
- **Karakaya S (2010).** Sakarya İli Kavak Üreticilerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Başarı Düzeylerini Etkileyen Faktörler. Kavak ve Hızlı Gelişen Orman Ağaçları Araştırma Müdürlüğü, Teknik Bülten No:209, 108 s., İzmit.
- **Karakaya S, Daşdemir İ, Ercan M (2014).** Kavak Üreticilerinin ve Kavak Odunu İşleyen İşletmelerin Sosyo-Ekonomik Yapısı-Sorunları-Beklentileri (Sakarya ve Kocaeli Örneği). Türkiye Milli Kavak Koordinatörlüğü VIII. Genel Kurul Toplantısı, Tebliğler Kitabı, KHGOA Araştırma Enstitüsü, Müdürlük Yayın No:272, Çeşitli Yayınlar Serisi No: 27, s.7-16, 13-14 Kasım, Kocaeli.
- **Mucuk İ (1978).** İşletmelerde Modern Bir Araştırma Tekniği Olarak Faktör Analizi. İstanbul Üniversitesi Doçentlik Tezi, İstanbul.
- **Orhunbilge AN (2000).** Örneklem Yöntemleri ve Hipotez Testleri (Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş İkinci Baskı). ISBN 9789758345045, Avcıol Basım ve Yayın, 420 s, İstanbul.
- **Rezvanfar A, Veisi H (2006).** Job Satisfaction amongst Agricultural Extension Personnel in Kurdistan Province of Iran. Journal of Extension Systems, Vol.22, No.1, 32-35.
- **SİGHM (2016).** Samsun İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü Kayıtları.
- **Uzunöz M, Çiçek A (1998).** Niksar Ovasında Melez Kavak Yetiştiriciliğinin Önemi ve Alternatif Tarla Ürünlerine Göre Kârlılığı Üzerine Bir Araştırma. GOPÜ Ziraat Fakültesi Dergisi Yayın No: 1998/1, Cilt: 15, s.85-106, Tokat.

- **Velioğlu E, Akgül S (2016).** Poplars and Willows in Turkey: Country Progress Report of the National Poplar Commission. Time period: 2012-2015, Poplar and Fast Growing Forest Trees Research Institute, İzmit, Turkey.
- **Wani NR, Malik TH (2014).** Role of Poplars in Agroforestry System in India. http://www.sciencepub.net/newyork/ny0702/006_22978ny070214_50_56.pdf/25.05.2016.